

HOLY GUACAMOLE!

Zomaar neergezet in dezelfde posities als de vorige dynamische speakers in deze kamer, op de standaard plastic voetjes, met standaard kabels en standaard instellingen, zonder warmdraaien en zonder enigerlei tweaks ben ik gaan luisteren, en meteen klinkt het al adembenemend goed. Zo goed zelfs dat ik overweeg om een speaker overstap te maken. Nu al!

Dat moest ik even kwijt. Dan nu een fatsoenlijke introductie. Martin Logan is een fabrikant die nooit stil zit. Ook al zou je het op basis van hun uiterlijk niet verwachten, elke nieuwe reeks vertegenwoordigt ook daadwerkelijk steeds weer een verbetering in de kwaliteit.

Martin Logan luidsprekers zijn onderverdeeld in 3 hoofdcategoryën: de Motion Serie, Electromotion Serie en Masterpiece Serie. De Motion serie vormt de instap met zeer betaalbare hybride dynamische/magnetostatische speakers. Mijn Fresco surround luidsprekers komen uit voorlopers van

deze serie en werken subliem samen met de Apogee Diva hoofdfluidspeakers. De Electromotion serie omvat hybride electrostaten die extreem veel kwaliteit voor het geld bieden. Binnen de Masterpiece Serie ten slotte vind je de beste electrostaten die Martin Logan bouwt, waaronder het model van dit review. De Impression ESL 11A zou je kunnen zien als de ideale middenmoter in deze serie. Eronder zit de Classic ESL 9, een meer klassiek model, en erboven zitten 2 modellen die vergelijkbaar zijn met de 11A, maar steeds groter uitgevoerd. Helemaal bovenaan ten slotte zit de CLX, een full range electrostaat, en de Neolith, de meest indrukwekkende hybride electrostaat aller tijden.

De ESL 11A's zijn indrukwekkend mooi gebouwd. Zo zijn de zijkanten van het frame nog smaller in de breedte, maar breder in de diepte, en hierdoor onzichtbaarder en toch stijver dan voorheen. De wooferkast is prachtig afgewerkt met echt houtfineer of hoogglanslak naar keuze, en bevat 2 stuks 8 inch woofers in een PoweredForce Forward configuratie. Dit betekent zoveel dat de twee woofers in een slimme fase-getimede samenwerking en voorzien van twee separate 275 watt klasse D versterkers niet alleen een heel krachtige bas produceren, maar hierbij ook reflecties van de achterwand tegengaan. Het laagdoorlaatfilter voor de woofers wordt geregeld middels 24-bit Vojtko DSP, waarbij met Anthem Room Correction technologie de frequentiecurve van de woofers zelfs geautomatiseerd is te optimaliseren.

Het hoogdoorlaatfilter voor het elektrostatische paneel wordt uiteraard volledig analoog en passief gedaan met een Vojtko filter gebruikmakend van kwaliteits polypropyleen condensatoren en luchtkern spoelen. Alle elektronica zit mooi verpakt in een eigen metalen sectie, onderop de wooferkast. Achterop zitten alle bedienings-elementen, waaronder de nieuwste 0703 WBT connectoren (!) en ook twee status LED's. Dat laatste vind ik zelf een grote verbetering ten opzichte van de blauwe LED's die voorheen op het front zaten. Erg fijn is dat de bas niet alleen in level is in te stellen maar dat er ook een separate regelaar is voor de mid bas die in 3 stappen in te stellen is.

Op dit punt in het review wordt geluisterd met de door Jan Legel meegeleverde AVM Ovation A6.2 geïntegreerde versterker via Jorma Design no.3 speakerkabels. Bron is de Antipodes DS muziekserver, via USB naar de Bricasti M1 DAC die met Siltech New York cinch interlinks op de AVM is aangesloten.

Met 14.100 euro zitten de ESL 11A's duidelijk in een hogere klasse dan de Ethos die ik niet zo lang geleden had. De 11A's zien er niet alleen indrukwekkender uit maar het geluid is ook echt een ander verhaal. Vooral de bas: zo coherent! Geen gebonk of gezoem, maar wel heel laag en solide en zeer overtuigend. Het frequentiebereik is 29-23.000 +/- 3dB. Dat is echt heel erg goed, en dit hoor je ook. Live muziek heeft die extra power in het laag die je "live" ook hoort, elektronische muziek klinkt adembenemend schoon en gedetailleerd van het laagste laag tot het hoogste hoog en R&B heeft veel profijt van de extensie en kracht in het laag. Een zeer gelijkmatige frequentiecurve is natuurlijk prachtig, maar PRAT en swing is eigenlijk nog belangrijker, maar mijn constant wippende voet geeft aan dat het op dit vlak ook helemaal goed zit.

De Apogee Diva full range ribbons gebruik ik nu al jaren als referentie, afwisselend met Jeff Rowland model 6 mono's en een Bryston 3BST, maar zoals in de kop al even aangestipt, moest ik toch wel even slikken na het horen van de 11A's.

De Divas hebben een vergelijkbaar grote ruimtelijke weergave en hebben ook een indrukwekkende bas, maar op een andere manier. Zo op het gehoor komen beide systemen ongeveer even laag, maar de Logans zijn aanzienlijk coherenter, sneller en impulsiever, en ook veel dynamischer. Daarnaast zijn de 11A's beter gearticuleerd, frisser en schoner, en de focus en afbeelding is echt weergaloos, zo goed heb ik nog geen Apogee horen afbeelden.

Het hoog is erg mooi open en luchtig, maar zonder enige hardheid, en ondanks hun krachtige geluid is van opdringigheid totaal geen sprake. De beste focus en diepte-afbeelding hoor je als je in het midden zit, maar dankzij hun gebogen folies is het gehele frequentiegebied intact over een flinke breedte, waardoor je prima met 3 personen kunt luisteren. Hoewel alle Logans in het verticale vlak als lijnbron functioneren, zorgt de lengte van het elektrostatische paneel in combinatie met de achterwaartse tilting ervoor dat je toch nog behoorlijk goed hoog hebt wanneer je door de kamer wandelt.

De Martin Logan Ethos set heeft in mijn beide luister ruimtes gestaan en hun geluid staat me nog goed bij. Hoe prachtig de Ethossen ook klonken, en hoe indrukwekkend hun bas ook was gezien die kleine behuizing, de coherentie was duidelijk niet op het niveau dat ik nu hoor met de 11A's.

De afbeelding van de 11A's is overigens niet radicaal anders

dan die van de Ethos, maar de 11A's voelen zich wel echt helemaal op hun gemak in mijn grote luisterkamer, waar de Ethossen zich toch een beetje verloren voelden. Het timbre van de A11's is ook mooier en duidelijk voller dan bij de Ethos. Dat is niet alleen een kwestie van meer, of betere bas, maar ook het middengebied zelf klinkt nu groter en rijker en completer.

Martin Logan critici hebben het altijd over de problemen in de matching van bas en folie, maar persoonlijk vind ik dat dit altijd al veel beter was dan bij sommige volledig dynamische speakers. Zelfs de SL3 was al flink beter qua bas-midden coherentie dan een 3800 euro model uit 2010 van een zeker Brits speaker merk waar ik tot dan toe erg tevreden mee was. De Ethos presteerde het om met een kleinere behuizing diepere bas te produceren die behalve snel en accuraat, ook heel goed gematched was met het folie. Met terugwerkende kracht had die bas echter toch wel een ander karakter dan de midden en hoge tonen van het folie maar met de 11A's heb ik dat gevoel totaal niet. Sterker, de 11A's klinken niet alleen beter dan de SL3 en Ethos maar ook leniger en coherenter dan alle Apogees die hier in huis staan. De snelheid en articulatie in de bas blijft me telkens

verbazen. Als grondton mensch is deze fantastische bas, gecombineerd met een middengebied dat naast enorm open en dynamisch, ook volledig korrelvrij en super vloeiend is, voor mij onweerstaanbaar.

Instellingen

Tot nog toe werden de speakers beluisterd met alle instellingen in de neutrale positie, en zonder de speakers te optimaliseren op positie, toe-in of tilting. Ze klinken echter zo subliem dat ik nog niet de behoefte had om ook maar iets te veranderen. De Logans staan ruim een meter dichtbij de luisterpositie (afstand 4m) waardoor ze minder kamer-ondersteuning hebben dan de Divas en daardoor eerlijker maar in de mid bas minder vol klinken. Het mooie van de actieve bas sectie van de 11A is echter dat je niet alleen de controle hebt over het volume van de bas, maar ook separaat de midbas kunt accentueren of onderdrukken. Bij de Ethos met hun enkele level knop was het altijd lastig om precies de goede balans te vinden. Te laag en het geluid klonk dun, te hoog en de bas overschaduwde het middengebied, wat ten koste ging van de coherentie. Bij de 11A kun je de bas gerust wat harder zetten als je dat lekker vindt: de doortekening in het middengebied wordt er niet snel door aangetast. In kleinere kamers zal de -2dB setting ongetwijfeld als geroepen komen, maar bij mij was de +2 setting op dit moment precies wat ik nodig had net dat beetje dunheid op te vullen, waarbij de +1 dB setting van de bass level regelaar mij de Divas echt helemaal deed vergeten. Nogmaals, en na deze instellingen helemaal: wat een top-bas is dit zeg! En dan heb ik nog niet eens gebruik gemaakt van Anthem Room Correction.

Netkabels

Dan is het nu tijd om te kijken wat de invloed van netkabel is op deze speakers. Bewust heb ik tot nu toe gespeeld met de

standaard meegeleverde kabels. Jan had al iets gezegd in de trant van “in godsnaam vervang ze door om het even welke kwaliteits kabel” maar eigenwijs als ik ben, wil ik dat natuurlijk aan de lijve, of liever gezegd, aan den oren ondervinden.

Wanneer de standaard netkabels vervangen worden door Belden met Furutech Fi28 is er overduidelijk nog meer autoriteit, sowieso al een sterke eigenschap van deze speakers, maar de bas heeft nu nog meer kracht en body en is daarmee nu nog overtuigender. De originele kabels klonken in vergelijking vrij kaal, maar wel heel snel. Met de Belden+Furutech is de bas nu een tikje minder impulsief maar nog steeds geheel een met het middengebied, en tonaal zeker mooier. Belangrijker nog dan de toename in bas kwaliteit is het lage middengebied dat nu ook een vollere klank kleur heeft gekregen, en dat zorgt voor een toegenomen natuurlijkheid aan timbre en hierdoor kan de midbas knop weer terug in de neutrale (0dB) positie. Ook de focus in de soundstage (ook een sterke kant van Martin Logan in het algemeen) is toegenomen: percussie en stemmen staan nog duidelijker op hun eigen plek. Het hoog tenslotte is zoals ik dat van Furutech gewend ben: zijdig en luchtig, en vriendelijker dan dat van de standaard kabels.

Positie, Toe in, Tilting, Voetjes

En dan kom ik nu eindelijk toe aan datgene waar het normaliter het meest om draait: de perfecte opstelling! Op dit moment ben ik eigenlijk al aan het einde van het review en nog steeds heb ik niet de behoefte gehad om de initiële positie aan te passen. Ik ben simpelweg gewoon te veel aan het genieten! Nou moet ik wel opmerken dat de positie vooraf al een goede is gebleken voor meerdere andere dynamische speakers, maar dat hoeft nooit een garantie te

zijn. Omdat ik meerdere Logans heb gehad, weet ik dat ze een nog betere soundstage kunnen produceren dan de 11A's tot nu toe hebben laten horen. Maar de staging en focus is al zo goed, en de rest is simpelweg zo subliem dat ik liever meer muziek draai dan de moeite te nemen om de speakers perfect te stellen. Maar goed, na dit toch maar hebben gedaan blijkt het zeker de moeite waard te zijn geweest. Wanneer geoptimaliseerd belonen de 11A's met een soundstage die zijn gelijke niet kent: enorm wijsd en diep, en mooi gelaagd, met een zeer duidelijke focus die toch totaal niet opdringerig overkomt.

ARC

Nou is mijn grote luisterruimte inmiddels dankzij de 4 grote bass traps akoestisch behoorlijk goed geworden, waardoor elektronische akoestiek optimalisering niet nodig lijkt. Desalniettemin heb ik het toch even geprobeerd. Dit is erg eenvoudig middels de optioneel verkrijgbare MartinLogan Perfect Bass Kit, een meeset bestaande uit een gekalibreerde USB meetmicrofoon, metalen statief en benodigde bekabeling. De meetmicrofoon wordt met een Windows PC verbonden, waarop ook een van de speakers via USB zijn aangesloten. De tweede speaker kan separaat worden ingeregeld, of tegelijk door hem middels UTP kabel te verbinden met de andere speaker. Eventuele instellingen op de speaker worden tijdens de meting overschreven.

De software is vrij te downloaden van de Anthem website. Het meetproces is eenvoudig en pijnloos, en na de metingen worden de geoptimaliseerde curves automatisch geupload naar de speakers. Hierna kan met een knopje op de achterkant van de speakers ARC in- en uitgeschakeld worden.

De meest in het oog springende afwijkingen volgens de meting waren een piek van 6dB op 25hz van 6dB gevolgd door een dip van 3dB op 35hz. Na correctie komt de bas hierdoor wat zachter over waardoor het geluid van het folie wat dun en "forward" wordt maar dit is eenvoudig bij te stellen met de bas gain knop. 3dB erbij (stand 4) en alles is weer in balans. Nou vond ik de speakers zonder ARC al briljant en veel coherenter dan de Apogees, maar met correctie klinken ze daadwerkelijk nog gelijkmatiger in de bas. Het mooie is dat deze DSP het midden en hoog niet aantast, zoals met standalone processors vaak wel gebeurt. Het midden en hoog is dan ook even vloeiend en transparant als voor de correctie maar de ongeregelde heden van de kamer akoestiek zijn nu grotendeels gecompenseerd. De doortekening in de bas is verder toegenomen en alle noten in een toonladder zijn nu even luid, waardoor het bijna is alsof je een high end hoofdtelefoon op hebt, maar dan krachtiger en oneindig veel ruimtelijker.

Conclusie

Martin Logan luidsprekers hebben een ongekende transparantie en een ruimtelijke weergave die zijn weerga niet kent,

en dat zit ook hier weer helemaal snor. Met de Impression ESL 11A is het bedrijf echter een belangrijke stap verder gegaan. Dit is niet alleen de meest coherente hybride elektrostatische luidspreker tot nog toe maar deze mate van bas kwaliteit heb ik simpelweg nog nooit eerder in mijn luisterruimte gerealiseerd! De standaard instelmogelijkheden maken de speakers geschikt voor de meeste ruimtes en ARC weet zelfs in slechte omstandigheden een vrijwel rechte bas curve te bereiken. Hiermee heeft Martin Logan drie troeven in handen: alle voordelen van een elektrostaat, een naadloze bas-mid aansluiting en de verre gaande mogelijkheid tot optimalisering die maakt dat de 11A's onder veel omstandigheden beter zullen presteren dan passieve luidsprekers. Ik ben dermate onder de indruk dat de 11A's mijn Diva's gaan vervangen. Als dat geen aanbeveling is!

Merk:	Martin Logan
Productserie:	MartinLogan Masterpiece serie
Garantie:	5 Jaar
Categorie:	Hybride Elektrostaat
Kleur:	Walnoot, Donker Kersen, Hoogglans Zwart, Hoogglans Wit.
Aanbevolen	
versterkervermogen:	Minimaal 20 Watt
Frequentiebereik:	29 - 23.000 Hz
Gevoeligheid:	91 dB
Impedantie:	4 Ohm
Type speaker:	Elektrostaat
Speaker Terminal:	Bi-Wire
Prijs:	€7.100 per stuk

Meer informatie op de website van de importeur www.lookenlisten.nl

